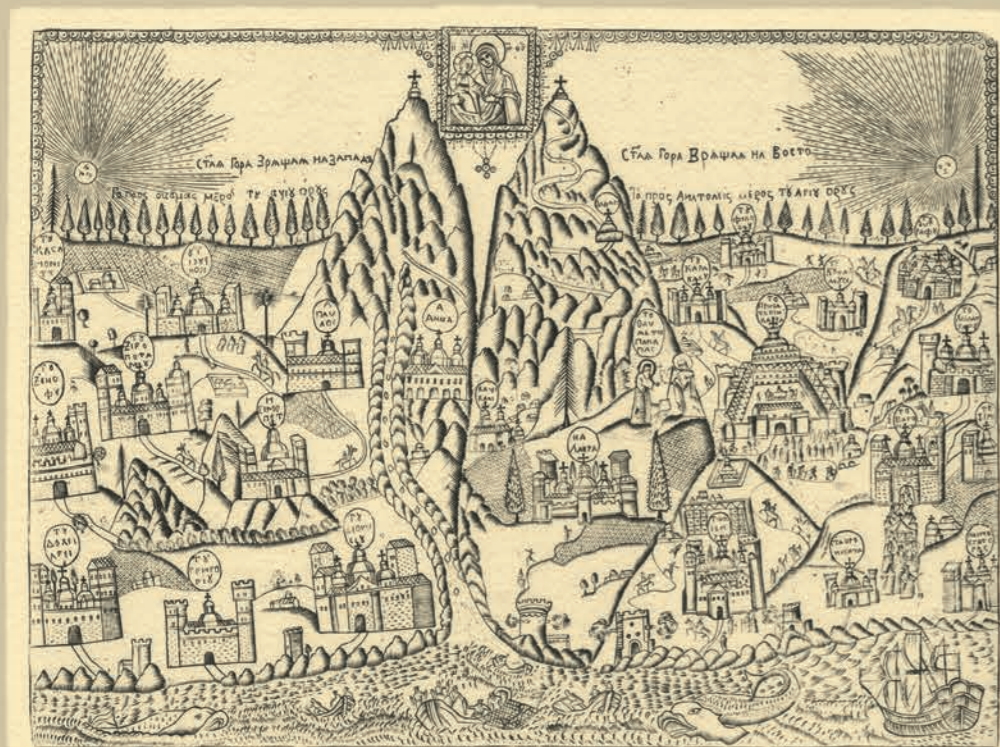

ΧΑΡΤΙΝΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ

ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΗΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗΣ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗΣ

Επάνω: α) Η Παναγία Πορταΐτισσα • Χαλκογραφία: Μονή Ιβήρων (λεπτομέρεια) • Μόσχα, 1838 • Χαράκτης: άγνωστος
β) Ο άγιος Παντελεήμων • Χαλκογραφία: Μονή Αγίου Παντελεήμονος (λεπτομέρεια) • (Άγιον Όρος), 1836 • Χαράκτης: (Θεόφιλος μοναχός)

Κάτω: Γενική άποψη του Αγίου Όρους • Χαλκογραφία • (Άγιον Όρος), περίπου 1770 • Χαράκτης: άγνωστος

† Α Θ Ω Σ † ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

ΕΚΘΕΣΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΚΑΙ ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΩΝ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ • 4 ΙΟΥΛΙΟΥ - 4 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 2016

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΘΕΣΗΣ
Διακοινοβουλευτική Συνέλευση Ορθοδοξίας (Δ.Σ.Ο.)

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑ - ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ
Κώστας Μυγδάλης

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Κωστής Αντωνιάδης - Μάρκος Καμπάνης

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ
Ευάγγελος Χεκίμογλου

ΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ
Πώργος Παρίσης

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
Διεύθυνση Εκδόσεων & Εκτυπώσεων της Βουλής των Ελλήνων

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΘΕΣΗΣ
ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗ ΦΩΤΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΑΣ, ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

ΕΚΘΕΣΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΚΑΙ ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΩΝ

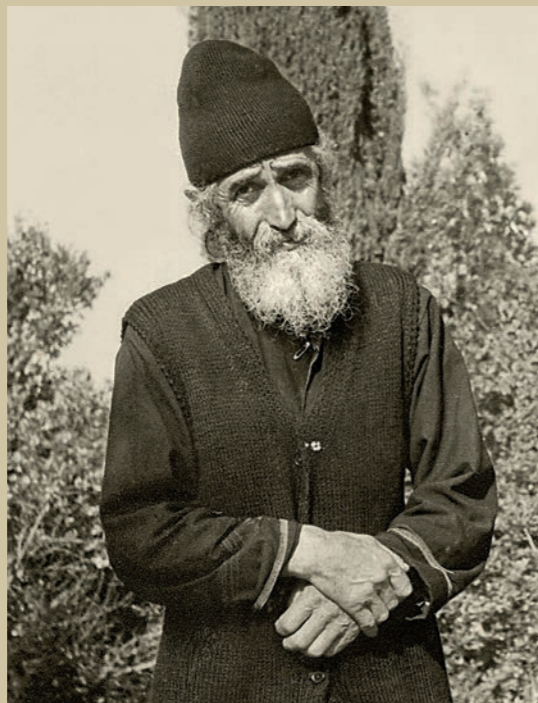
Αφιέρωμα
της Διακοινοβουλευτικής Συνέλευσης Ορθοδοξίας
για τα χίλια χρόνια παρουσίας Ρώσων μοναχών
στο Άγιον Όρος (1016-2016)

ΠΡΟΣΩΠΑ ΚΑΙ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΗΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗΣ ΦΩΤΟΘΗΚΗΣ

ΑΘΩΣ Το Άγιον Όρος

Η άρνηση του κόσμου γεννά το σεβασμό του κόσμου. Το Άγιον Όρος προσέλκυσε το σεβασμό των ορθοδόξων και το θαυμασμό των ετεροδόξων σε όλη την οικουμένη, ακριβώς διότι μπορεί να την εκφράσει όχι μόνο μέσα από τον μοναδικό υλικό και πνευματικό κόσμο του, αλλά ιδιαίτερα μέσα από την άσκηση, την προσευχή, και την αγιότητα βίου πολλών μοναχών. Το Άγιον Όρος δεν είναι μόνο η συστηματική και διηνεκής άρνηση του κόσμου· είναι ταυτοχρόνως η κατάφαση της πολυπλοκότητας και του εσωτερικού διαφορισμού του. Πράγματι, οι μοναχοί προέρχονται από διάφορες χώρες και μιλούν διαφορετικές γλώσσες. Υπάρχει, όμως, ένας ανεξερεύνητος -περισσότερο ψυχικός παρά υλικός- μηχανισμός, επέκεινα των γλωσσικών και γεωγραφικών ορίων, μέσα από τον οποίο τα πρόσωπα των ασκητών του Αγίου Όρους γίνονται γνωστά· ένας ανεξερεύνητος μηχανισμός που μεταδίδει την ακτινοβολία της αγιορειτικής ζωής από τα σπήλαια, τις καλύβες, τις σκήτες, τα κελιά και τις μονές προς τις πόλεις και τα χωριά της χριστιανούσης, προς τις ψυχές των ευσεβών. Σε αυτόν οφείλεται κυρίως η ακτινοβολία του Άθω και η επιθυμία πολλών ανθρώπων να τον επισκεφθούν ή, αν αυτό δεν είναι δυνατόν, να έχουν κάποια απεικόνισή του, κάτι από αυτό, από τη μορφή και την αγιότητά του.

Αγιορειτική Φωτογραφία. Ιερές μορφές και τεκμήρια ιστορίας

Οι φωτογραφίες της έκθεσης χωρίζονται σε δύο ενότητες. Η πρώτη αναφέρεται σε πρόσωπα και η δεύτερη σε γεγονότα. Τα πρόσωπα αποτελούν μία σύνθεση χαρακτηριστικών της αγιορειτικής προσωπογραφίας από τα μέσα του 19ου αιώνα μέχρι τις μέρες μας. Περιλαμβάνουν μοναχούς που κατατάχθηκαν μεταξύ των αγίων, ηγουμένους, ασκητές και άλλους εκφραστές της μοναχικής ζωής. Στη δεύτερη ενότητα περιλαμβάνονται φωτογραφίες στις οποίες απαθανατίστηκαν σημαντικά γεγονότα του αθωνικού βίου, κυρίως επισκέψεις ηγετών του ορθόδοξου χριστιανικού κόσμου στην περίοδο από το 1867 μέχρι το 1963.

Όλες σχεδόν οι φωτογραφίες που περιλαμβάνονται στην έκθεση προέρχονται από λήψεις που έγιναν στο Άγιον Όρος, αρκετές από επισκέπτες, επαγγελματίες φωτογράφους ή επιστήμονες, και οι περισσότερες από τοπικά φωτογραφικά εργαστήρια, τα οποία λειτούργησαν από μοναχούς που συνδύαζαν τα θρησκευτικά καθήκοντά τους με ένα νέο, τότε, διακόνημα, τη φωτογραφία. Τα φωτογραφικά θέματα ήταν όψεις μοναστηριών, αγίες εικόνες, κώδικες και χειρόγραφα, πορτρέτα μοναχών και επισκεπτών, αποτυπώσεις γεγονότων και του φυσικού τοπίου του Άθω, καθώς και θρησκευτικές τελετές. Μία πλήρη σειρά φωτογραφικών λήψεων των αγιορειτικών μονών δημιούργησε, ήδη από τη δεκαετία του 1860, το φωτογραφικό εργαστήριο της μονής Αγίου Παντελεήμονος.

Από τους μοναχούς φωτογράφους, μνημονεύουμε εκείνους, των οποίων γνωρίζουμε το έργο. Είναι οι ιερομόναχοι Βενιαμίν Κοντράκης και Στέφανος Καρεώτης, ο ιεροδιάκονος Προκόπιος Καρεώτης, οι μοναχοί Ιωάσαφ Καυσοκαλυβίτης, Νήφων Χιλανδρινός, Δανιήλ και Μακάριος Νεοσκητιώτες μνημονεύουμε επίσης, τα φωτογραφικά εργαστήρια των μονών Αγίου Παντελεήμονος και Ζωγράφου, της σκήτης του Αγίου Ανδρέα και της αδελφότητας των Ιωασαφαίων στα Καυσοκαλύβια.

Οι μοναχοί φωτογράφοι δεν έκαναν μόνο εξαιρετικές λήψεις· επεξεργάζονταν επίσης τις γυάλινες φωτογραφικές πλάκες, τους προγόνους του εύκαμπτου φιλμ, και, στη συνέχεια, τις τύπωναν σε χαρτί. Οι γυάλινες φωτογραφικές πλάκες είχαν μεγάλο σχήμα και έδιναν σταθερές, ευκρινείς και υψηλής ποιότητας φωτογραφίες. Χρησιμοποιήθηκαν στο Άγιον Όρος για μεγάλο χρονικό διάστημα, ακόμη και μετά την εμφάνιση του εύκαμπτου φιλμ. Τέτοιες γυάλινες πλάκες εντοπίστηκαν και διασώθηκαν πολλές στο Άγιον Όρος τα τελευταία χρόνια. Διατηρούνται μέχρι σήμερα και μπορούν να αποδώσουν θαυμάσιες φωτογραφικές εκτυπώσεις. Εκτός από αυτές, βέβαια, έχει εντοπιστεί και μεγάλος αριθμός χάρτινων φωτογραφιών.

Σε αντίθεση με τις φωτογραφικές αποτυπώσεις κοσμικών, η σημασία των οποίων φθερίεται σιγά σιγά μετά το θάνατό τους και χάνεται η μνήμη τους, η αγιορειτική φωτογραφία αποκτά, με το χρόνο, μεγαλύτερη αξία. Οι φωτογραφικές αποτυπώσεις μοναχών που κατατάχθηκαν ως άγιοι, λόγου χάρη, θα αποκτούν, όσο ο χρόνος περνά, μεγαλύτερη σημασία, ακριβώς όπως οι χαρακτηριστικές απεικονίσεις του 18ου και 19ου αιώνα, που παρουσιάζονται στη δεύτερη ενότητα της έκθεσης, αποτελούν ανατικατάστατες οπτικές μαρτυρίες για το παρελθόν του ιερού τόπου. Παρουσιάζονται εδώ με όλο το σεβασμό που αποδίδεται στα αγιορειτικά κειμήλια, γιατί κειμήλια με το δικό τους τρόπο είναι και αυτές οι φωτογραφίες.

Η Αγιορειτική Φωτοθήκη της μονής Σιμωνόπετρας εργάστηκε για τη διάσωση, συγκέντρωση και τεκμηρίωση του λησμονημένου φωτογραφικού υλικού, που το αναζήτησε σε σκήτες, κελιά, εργαστήρια των Καρεών καθώς και σε συλλογές εκτός Αγίου Όρους. Δημιουργήθηκε, έτσι, στη μονή η σημαντικότερη φωτογραφική συλλογή αγιορειτικού περιεχομένου σε διεθνές επίπεδο.

Αγιορειτική Χαλκογραφία: Τόπος, Μνημεία, Εικόνες

Από το τελευταίο τέταρτο του 18ου μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα δημιουργήθηκαν στα εργαστήρια του Αγίου Όρους εκατοντάδες χαρακτηριστικές μήτρες από τις οποίες εκτυπώθηκαν σε χαρτί δεκάδες χιλιάδες χαλκογραφίες, με αγιορειτικά, κυρίως, και άλλα θρησκευτικά θέματα. Ήδη από τις αρχές του 18ου αιώνα, πριν αναπτυχθούν εργαστήρια στο Άγιον Όρος, τα μοναστήρια έδιναν παραγγελίες σε κέντρα χαρακτηριστικής της εποχής, κυρίως στη Βενετία.

Η έρευνα εντόπισε στο Άγιον Όρος τουλάχιστον πενήντα χαλκογράφους που φιλοτεχνούσαν χάλκινες πλάκες. Εντοπίστηκαν επίσης περισσότερα από είκοσι εργαστήρια, κυρίως στις Καρυές, τα οποία εκτύπωναν χαλκογραφίες από τις πλάκες που κατασκεύαζαν οι αγιορείτες χαλκογράφοι.

Η έντονη παρουσία του πνευματικού, μη υλικού κόσμου, ήταν η μεγάλη διαφορά της αγιορειτικής από την κοσμική χαλκογραφία της εποχής. Ο ρόλος της αγιορειτικής χαλκογραφίας ήταν να εντάξει το μοναστήρι στην καθημερινή ζωή χιλιάδων απλών ανθρώπων, όσο μακριά και αν αυτοί κατοικούσαν. Οι δίγλωσσες -ή και τρίγλωσσες μερικές φορές- επεξηγηματικές επιγραφές στο περιθώριο της εικόνας επιβεβαιώνουν ότι αυτός ήταν ο προορισμός και μαρτυρούν τη γεωγραφική ευρύτητα της κυκλοφορίας των χαλκογραφιών.

Αυτός ο χαρακτήρας των χάρτινων εικόνων θεμελιώνει το χαρακτηρισμό που τους αποδόθηκε ως «εικόνων των φωτών». Η ζωγραφισμένη σε ξύλο εικόνα είχε υψηλό κόστος και ήταν απρόσιτη για την πλειονότητα του πληθυσμού, σε εποχές και περιοχές με πολύ χαμηλό βιοτικό επίπεδο. Αντίθετα, η χάρτινη εικόνα (επειδή αναπαράγονταν σε μεγάλο αριθμό από μία χάλκινη πλάκα) ήταν οικονομικά προσιτή. Ταυτόχρονα, συνέδεε άμεσα το μοναστήρι με τον πιστό, διότι μετέφερε την ευλογία του πρώτου προς τον δεύτερο. Έτσι, το Άγιον Όρος απέκτησε παρουσία στα προσκυνητάρια της ορθόδοξης νότιας και ανατολικής Ευρώπης.

Οι χάρτινες εικόνες που δίνονταν από τους μοναχούς στους προσκυνητές είναι σημαντικά δείγματα της ορθόδοξης χριστιανικής τέχνης του 18ου και 19ου αιώνα. Απεικονίζουν μοναστήρια και σκήτες, θρησκευτικές σκηνές και αγίους. Ήταν το πιο πρόσφορο μέσο της εποχής για να μεταφέρει την ευλογία των μοναχών στους πιστούς, αλλά και τις ελπίδες των πιστών στο Άγιον Όρος· διότι ο αγώνυμος τόπος ήταν πάντοτε μακρινός και δυσπροσπέλαστος, ιδιαίτερα πριν αναπτυχθεί η τεχνολογία των μεταφορών· ακόμη και σήμερα δεν είναι ένα εύκολο ταξίδι. Γι' αυτό και μία χαρακτηριστική απεικόνιση του Όρους είχε ιδιαίτερη αξία για τους πιστούς, πόσο μάλλον μία εικόνα κατασκευασμένη στο Άγιον Όρος.

Οι αντιπροσωπευτικές χαλκογραφίες της έκθεσης χωρίζονται για εποπτικούς λόγους σε δύο ενότητες: η πρώτη ενότητα αφορά τον τόπο και τα μνημεία του Άθω και η δεύτερη τις ιερές εικόνες.

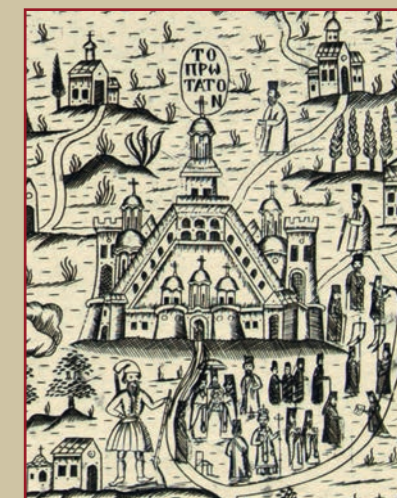
Μόλις τα τελευταία χρόνια η έρευνα ανέσυρε την αγιορειτική χαλκογραφία από τη λήθη. Πρωτοπόρος στη μελέτη και δημοσίευση των έργων στάθηκε η Ντόρη Παπαστράτου με τη μνημιώδη έκδοση «Χάρτινες εικόνες. Ορθόδοξα Θρησκευτικά Χαρακτικά, 1665-1899». Η Αγιορειτική Πίνακοθήκη της μονής Σιμωνόπετρας με τους συνεργάτες της συνέχισε το επιστημονικό έργο της Παπαστράτου, ενώ παράλληλα συνέλεξε και δίσωσε σημαντικό αριθμό χάλκινων πλακών και τυπωμένων έργων. Με τον τρόπο αυτό καταρτίστηκε στη μονή η πληρέστερη συλλογή αγιορειτικών χαλκογραφιών σε διεθνές επίπεδο.

Διακοινοβουλευτική Συνέλευση Ορθοδοξίας (Δ.Σ.Ο.)

Η Δ.Σ.Ο. είναι διακοινοβουλευτικός οργανισμός που δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία της Βουλής των Ελλήνων. Το πρώτο συνέδριο πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο 1993 στην Ορμύλια Χαλκιδικής, όπου ψηφίστηκε και η Διακήρυξη των Μελών, η Ιδρυτική Πράξη και ο Κανονισμός Λειτουργίας της.

Μέλη της Δ.Σ.Ο. αποτελούν Ορθόδοξοι Χριστιανοί στο θρήσκευμα βουλευτές από όλο τον κόσμο, τα Κοινοβούλια των οποίων είναι μέλη της οργάνωσης.

Στο πλαίσιο των εφετινών εορτασμών για τη συμπλήρωση 1000 χρόνων παρουσίας Ρώσων μοναχών στο Άγιον Όρος (1016-2016), η Διακοινοβουλευτική Συνέλευση Ορθοδοξίας διοργανώνει την έκθεση «ΑΘΩΣ. Το Άγιον Όρος», την οποία συνοδεύει ομοτίτλος κατάλογος.

Επάνω: Ο ιερομόναχος Τύχων ο Ρώσος (1884-1968) και ο άγιος Παΐσιος ο Αγιορείτης (1924-1994)

Κάτω: Μονή Βατοπαιδίου. Τα μέλη της Προκαταρκτικής Διορθόδοξου Επιτροπής (8-23 Ιουνίου 1930)